

MER BP Buitengebied Bodegraven-Noord
locatiebezoek 7 november 2016
Beantwoording vragen van de “Commissie voor de m.e.r.”

Achtergrond

1. *Kan de gemeente toelichten welke natuur- en landbouwontwikkelingen in de achterliggende planperiode in het plangebied hebben plaatsgevonden (trends in aard en omvang van de agrarische bedrijven; trends in planten en dieren), en welke ontwikkelingen de gemeente verwacht in de komende planperiode.*

Natuurontwikkeling in de afgelopen planperiode

In de afgelopen planperiode heeft Staatsbosbeheer voor 8,6 ha natuurgebied in de Zuidzijderpolder een beheerstrategie geïntroduceerd gericht op de ontwikkeling van schraalgrasland, nat grasland en rietvegetatie. Deze percelen zijn in 2009 van de bestemming “Natuurdoeleinden (thans Natuur)” voorzien. Daarnaast zijn door SBB voor ruim 31 ha aan weidevogelgebied specifieke beheercontracten afgesloten, die men ook op de langere termijn wil bestendigen. Voor zo ver bekend gaat dit gepaard met een extensievere beweiding van de betreffende percelen. Indicaties over het mestbeleid zijn niet thans niet bekend. Deze gronden hebben een AW-NL bestemming. Zowel SBB als Natuurmonumenten zijn in overige delen van het NNN met kleinere beheerproeven begonnen. Het betreft percelen waarbij

- gericht weidevogelbeheer plaatsvindt
- mestgiften gereduceerd worden
- in twee gevallen percelen zijn afgeplagd om de autonome vegetatieontwikkeling onder verschillende beheerpeilen te verkennen.

Andere concrete natuurontwikkeling door herinrichting van veenweidepercelen heeft niet plaatsgevonden. Hoofdrede hiervoor is de herijking van het NNN, die pas eind 2013 is afgerond en tot nieuwe contouren heeft geleid, zoals thans in het ontwerpbestemmingsplan zijn opgenomen

In 2014 is met een gebiedsproces gestart waarin PZH, het programmabureau Veenweiden, de gemeente Bodegraven-Reeuwijk en de waterbeheerders voor het NNN twee schetsontwerpen hebben laten uitwerken: één inrichtingsvoorstel voor het veenweidegebied ten noorden van de Oude Rijn en één schetsontwerp voor het gedeelte ten zuiden van de Oude Rijn. De verwachting bestaat dat e.e.a. zal gaan leiden tot nieuwe inrichtingsprojecten die in 2018 van start kunnen gaan.

Landbouwontwikkelingen

De toelichting op het voorontwerpbestemmingsplan “Buitengebied Noord” en de “Notitie Reikwijdte en Detailniveau” voor onderhavig plan-m.e.r. bevat(te) een vrij gedetailleerde beschrijving van de landbouwontwikkelingen in Bodegraven-Reeuwijk. Hoofdrede hiervoor was de oorspronkelijke gemeentelijke ambitie, de vigerende uitbreidingsmogelijkheden voor landbouwbedrijven te handhaven, waaronder de uitbereidingsmogelijkheid voor agrarische bouwvlakken van grondgebonden veehouderijen tot een maximum van 2 ha.

De herziening van de planregels in het ontwerpbestemmingsplan “Buitengebied Noord” heeft echter stringenter ruimtelijk beleid tot gevolg. Uitbreiding van het bestaande bouwvlak is alleen nog via een separate planherziening mogelijk waarbij tegelijkertijd mogelijke effecten op Natura 2000-gebieden getoetst kunnen worden. Het beleid is dus in hoofdlijnen gericht op de bestendiging van de 80 landbouwbedrijven zoals genoemd in bijlage 1 van de toelichting van het ontwerpbestemmingsplan en zoals omschreven in het plan-m.e.r. (pagina 15).

Gezien de beperkte, maar toch aantoonbare trend tot bedrijfsbeëindigingen in de veehouderij, biedt het bestemmingsplan net als het oude plan ruimte voor bedrijfssaneringen (bijvoorbeeld door een specifieke “ruimte voor ruimte - afspraak” of door een vervolgfunctie.

2. Waar is de veronderstelling op gebaseerd dat het aantal veehouderijbedrijven gelijk blijft? Kan toegelicht worden waarom dit voor het plangebied sterk afwijkt van dat wat landelijk en in andere gebieden wordt aangehouden?

De gemeente gaat er niet van uit dat het aantal landbouwbedrijven in de aanstaande planperiode gelijk zal blijven. De verwachting bestaat dat het aantal bedrijven met 10% of meer zal afnemen. Hoofddoel van de gemeente is het behoud van het agrarisch cultuurlandschap buiten het NNN in zijn huidige omvang, zodat voor blijvers letterlijk meer ruimte vrij komt waarmee zij aan nieuwe eisen en uitdagingen kunnen voldoen (bijvoorbeeld t.a.v. mestverwerking of grondgebondenheid).

Voor vrijkomende agrarische bedrijven heeft de gemeente een specifiek beleid t.a.v. vervolgfunctie geformuleerd. De praktijk van de afgelopen twee jaar laat zien, dat de toegelaten functies redelijk tot goed aansluiten bij de vraag vanuit de bedrijven.

Alternatieven

3. De alternatieven omvatten verschillende natuurontwikkelingsmodellen. Kan aangegeven worden waarom geen landbouwontwikkelingsmodellen zijn onderzocht, gegeven het doel een bijdrage te leveren aan de handhaving en versterking van een levensvatbare grondgebonden veehouderij?

De gemeente is van mening dat zij zelf geen trekkersrol in de ontwikkeling van de landbouwsector dient te vervullen; e.e.a. om het zelfregulerende vermogen van de sector niet te verstoren en verwijten van “staatssteun” te voorkomen. Ook vanuit de sector zijn geen concrete verzoeken of initiatieven naar voren gekomen, die een gedifferentieerdere landbouwontwikkeling zouden rechtvaardigen (zie het uitblijven van concrete verzoeken of suggesties hieromtrent in het kader van de “Notitie Reikwijdte en Detailniveau”).

Desalniettemin is sinds het voorjaar van 2016 gestart met een landbouweffectanalyse, waarbij - rekening houdend met gewijzigd landbouwbeleid op landelijke en Europees niveau - de gevolgen van de realisatie van het NNN in beeld worden gebracht.

4. Het MER bevat een alternatief ‘autonome ontwikkeling’. Kan worden toegelicht welk vastgesteld beleid hierin is verwerkt en waar dit z’n weerslag op heeft?

Het alternatief houdt rekening met de herijkte NNN uit december 2013 en de oorspronkelijk voorziene natte ecologische verbinding zoals overeengekomen in het ontwerp voor de Landinrichting Bodegraven Noord, het Natuurgebiedsplan De Venen Bodegraven Noord en het Natuurbeheerplan Zuid-Holland.

5. In bijlage 3 (stikstofberekeningen op basis van NRD) is aangegeven dat het maximale scenario is gebaseerd op doorgroei van bedrijven naar de drempelwaarden om vergunningplichtig te worden. Is in de Passende beoordeling ook gerekend met de maximale vergunningsruimte?

De doorrekening is opgenomen in de paragraaf Alternatief Maximale Vergunningenruimte van bijlage 3 en de effecten zijn weergegeven in de figuren B 3.5 en B 3.8. Ook deze voortijdige berekeningen met OPS bevestigden de noodzaak van een regelgeving, waarmee significant negatieve effecten voor Natura 2000-gebieden bij voorbaat uitgesloten kunnen worden. Zij waren mede aanleiding van de regelgeving zoals opgenomen in artikelen 3.4 en 3.5 van het ontwerpbestemmingsplan.

In de Passende beoordeling is op basis van AERIUS berekeningen gekeken naar de maximale planologische mogelijkheden op grond van de omvang van het bouwvlak en de gebruiksregels zoals die in het ontwerpbestemmingsplan zijn opgenomen. De depositie vanuit de maximale planologische

mogelijkheden is afgezet tegen de huidige feitelijke situatie van de veestapel en ammoniakemissie. De maximale vergunningruimte speelde in de Passende beoordeling verder geen rol.

*6. Het bestemmingsplan **lijkt** ook ontwikkelingen mogelijk te maken boven deze drempelwaarden. Kan aangegeven worden welke ontwikkelingsmogelijkheden het bestemmingsplan alternatief precies biedt voor de veehouderij?*

Het is onduidelijk waarop **de stelling in de inleidende zin** gebaseerd wordt?

De planregels bieden voor landbouwbedrijven de volgende mogelijkheden:

- Het bestemmingsplan biedt op de eerste plaats de mogelijkheid tot voortzetting van het bedrijf binnen het daarvoor geldende bouwvlak en de daarbinnen vergunde bebouwing met de daarbij vergunde of als vergund te beschouwen veestapel (zie de artikelen 3.1 en 3.2).
- De planregels bieden daarnaast ruimte voor een wijziging van de veestapel of het bestaande staltype indien dit niet leidt tot een toename van de stikstofemissie van het betreffende bedrijf (zie art. 3.4 onder a.)
- Afwijking van de regel uit artikel 3.4 is alleen mogelijk indien het bevoegde gezag heeft geconstateerd, dat een toename van de stikstofemissie geen significante gevolgen heeft voor de instandhoudingsdoelen van Natura 2000-gebieden (zie artikel 3.5.1)
- Voor de verruiming van een agrarisch bouwvlak is ten allen tijden een partiële planherziening / postzegelplan nodig.

Effectbeschrijving

Natuur

7. De plannen moeten een bijdrage leveren aan de ontwikkeling van de natuur in de aangrenzende Natura 2000-gebieden. Kan aangegeven worden wat de grootste knelpunten daar zijn en hoe de inrichting en natuurontwikkeling in het plangebied bijdragen aan het oplossen daarvan?

De gemeente is niet van mening dat het plangebied een bijdrage moet leveren aan de ontwikkeling van natuur in aangrenzende Natura 2000-gebieden. Het oplossen van knelpunten in de Natura 2000-gebieden binnen het bestemmingsplangebied is dan ook geen beoordelingscriterium. De in het plangebied toegestane functies en activiteiten

- mogen de realisatie van de instandhoudingsdoelen voor Natura 2000-gebieden niet ondermijnen en
- hebben bij voorkeur een ondersteunende functie als leefgebied of migratieroute voor aangewezen soorten in de nabijgelegen Natura 2000-gebieden.

Met het thans voorliggende bestemmingsplan wordt geen blauwdruk gegeven voor de toekomstige inrichting van het natuurnetwerk nog voor ondersteunende maatregelen voor extern gelegen Natura-gebieden. De planregels stellen veilig dat de beoogde algemene natuurdoelen van provinciale kant gerealiseerd kunnen worden. Hiervoor worden twee gebiedsprocessen gevolgd voor het NNN ten noorden en ten zuiden van de Oude Rijn. De daaruit voortkomende ontwerpen zullen als basis dienen voor de toekomstige inrichting en waar nodig tot toepassing van de wijzigingsregels ten behoeve van de bestemming natuur.

Gemeente, provincie en waterbeheerders staan gezamenlijk achter de thans gekozen plansystematiek. De tot op heden uitgewerkte schetsontwerpen van SWECO (Bodegraven Noord) en DHV-RoyalHaskoning (NNN ten zuiden van de Oude Rijn) laten zien, dat het NNN als een verbinding kan fungeren, waarin Bodegraven Noord een supportfunctie kan vervullen voor het Natura 2000-gebied Nieuwkoopse Plassen & De Haack en het zuidelijke deel van het NNN voor het Natura 2000-gebied Broekvelden, Vettenbroek, Polder Stein. Migratie tussen beide Natura 2000-gebieden is eveneens mogelijk, maar wordt belemmerd door (spoor)weginfrastructuur en bebouwingslinten. Waar mogelijk worden de belemmeringen weggenomen door specifieke passagevoorzieningen.

8. Eén van de beleidsdoelen is de ontwikkeling van weidevogelnatuur. Kan toegelicht worden welke trends er zijn geweest in het plangebied en welke factoren daarbij een rol hebben gespeeld? In welke mate kunnen deze factoren beïnvloed worden met regelgeving en handhaving zodanig dat de plannen kansrijk zijn/worden?

Gemeente, provincie en waterbeheerders hebben met een algemene gebiedsinventarisatie al in 2010 geconstateerd, dat het aantal weidevogels aanzienlijk afneemt; hier in het bijzonder de soorten behorende tot de kritische en kwetsbare doelsoorten. Inzet van de overheden is daarom de stimulering van soortenrijke vochtige en natte graslanden en een doelgericht peilbeheer, zodat het voedselaanbod voor weidevogels gestimuleerd wordt. Een en ander zal gepaard gaan met en specifiek maaibeheer en een terughoudendheid t.a.v. mestgiften binnen het NNN.

De betrokken overheden zijn gezamenlijk van mening dat het weidevogelbeheer niet om nadere regelgeving vraagt, maar om concrete inrichtings- en beheermaatregelen en flankerend beleid. Dit laatste zal plaatsvinden in het kader van collectief natuurbeheer binnen de Agenda Landbouw 2016 - 2021 en langdurige pachtovereenkomsten tussen de TBO's en betrokken agrariërs.

9. Bij het alternatief 'wetlandnatuur' is het voornemen de bouwvoor te verwijderen en daarmee de fosfaatvoorraad te verminderen. De Commissie verwacht dat de lokale condities erg bepalend zijn of hiermee een kansrijke natuurontwikkeling in gang gezet wordt. Zijn er ervaringen met dit type maatregelen in het gebied zelf?

De gemeente deelt de opvattingen van de commissie; o.a. op basis van bodemonderzoeken voor het NNN en resultaten van plag-proeven door Natuurmonumenten. De inrichting van het NNN zal zeker rekening gaan houden met de condities van de NNN-percelen, waaronder de bodemkundige eigenschappen, grondwaterstand, grondwaterkwaliteit en kwelstromen. Een en ander zal echter niet door middel van planregels worden veilig gesteld.

10. Bij het realiseren van de verbindingszone worden de oeverwallen langs de Oude Rijn verlaagt ten einde de verbinding voldoende nat te maken. Is een dergelijke maatregel noodzakelijk, gegeven de aantasting van de geomorfologie die er mee gepaard gaat?

De veronderstelling van de commissie is onjuist. De betrokken overheden en TBO's streven ten aanzien van de oeverwallen niet naar grootschalig grondverzet. De inrichting zal hier vooral worden gericht op:

- realisatie van kruidenrijk en faunairijk grasland
- versterking van migratiemogelijkheden langs watergangen in de oeverwallen
- een hieraan verbonden herinrichting van de slootkanten door afgeplagde oeverzones en rietkragen en (naar verwachting) een gedeeltelijke herinrichting van de Meijevliet).

11. In welke mate kan de toename aan recreatieve route (kano-routes, fiets- en wandelpaden) in het plangebied gevolgen hebben voor de fauna (verstoring) in de beschermde gebieden?

Een verstorend effect wordt alleen verwacht, indien realisatie zonder beheervisie plaatsvindt en openstelling ook in kwetsbare perioden en zones zou plaatsvinden. SWECO en DHV-RoyalHaskoning gaan dergelijke voorzieningen tijdens de uitwerking van inrichtingsschetsen steeds gedetailleerder ontwerpen; een en ander in nauw overleg en betrokkenheid van de TBO's.

In de beoordeling is uitgegaan van zeer extensieve recreatie die geen verstorend effect zal hebben op fauna (of flora) in de beschermde gebieden.

Landbouw

12. Wat is de huidige omvang en bandbreedte van de agrarische bouwblokken in het plangebied en zijn daar wijzigingen in voorzien in het nieuwe bestemmingsplan?

De omvang van de agrarische bouwvlakken bedraagt gemiddeld 1 ha. Uitzonderingen daargelaten ligt de omvang tussen 0,6 en 1,2 ha. Aanpassing van de huidige bouwvlakken is mogelijk via een separate planprocedure, waarin de noodzaak van de verruiming wordt getoetst even als de effecten ten aanzien van Natura 200-gebieden, milieu, verkeer cultuurhistorie en archeologie.

13. Hoeveel bedrijven hebben hun agrarische activiteiten beëindigd? Heeft dit tot aanpassing van de bestemming geleid? Zijn er ten opzichte van het vigerende bestemmingplan wijzigingen in het aantal agrarische bouwblokken?

Sinds de inwerkingtreding van het thans geldende bestemmingsplan (in 2014) zijn circa 15 landbouwbedrijven beëindigd. Hiervan hebben 12 een woonbestemming gekregen met de aanduiding (voormalige agrarische bedrijfsbebouwing - W(vab)). In twee gevallen zijn melkveehouderijen overgegaan tot het houden van paarden respectievelijk schapen en in een enkel geval was sprake van een zorgboerderij. Het aantal agrarische bouwvlakken is derhalve met 12 afgenomen.

14. In de Passende beoordeling wordt verwezen naar brondocumenten, aangeleverd door de gemeente, waarin de vergunde en feitelijke situatie van de veehouderijbedrijven staan beschreven. Kan aangegeven worden op welke bron-informatie de depositieberekeningen zijn gestoeld? Van welke vee-aantallen is uitgegaan en waar komen de gehanteerde bedrijfsemissies van het maximale en het schoonste alternatief precies vandaan?

De broninformatie (zowel ten aanzien van aantallen als staltype) is afkomstig van de Omgevingsdienst Midden-Holland (ODMH) en is gebaseerd op vergunningen en bedrijfsbezoeken in de afgelopen 5 jaar. ODMH streeft naar een toets en actualisatie van de gegevens in het kader van een bezoekcyclus van 3 jaar. Waar noodzakelijk wordt tijdens de bedrijfsbezoeken aangedrongen op een meldingen of vergunningaanvraag voor zo ver milieuregels of de NB-wet daartoe verplichten. In onderstaande tabellen 14.1 en 14.2 is aangegeven van welke vee-aantallen is uitgegaan voor de bedrijfsemissies in het maximale en het schoonste alternatief (80 stuks jongvee en 180 stuks melkvee verdeeld over 2 stallen). Deze tabellen zijn opgenomen in de uitgangspuntennotitie bij de emissieberekeningen. Deze is hieronder tevens bijgevoegd (SWNL-0188851.pdf):

Tabel 14.1 Maximale invulling standaard melkveebedrijf met reële staltypen (bouwvlak 1 ha)

Rav-Code (Regeling ammoniak en veehouderij Geldend van 31-03-2016 t/m heden)	Diercategorie/ omschrijving staltype	Voer- en managementmaa tregelen (Bijlage 2, Regeling ammoniak en veehouderij Geldend van 31- 03-2016 t/m heden	Emissiefactor (kg/jaar/dier)	Reductiepercen tage Voer- en managementm aatregelen	Aantal dieren	Emissie (kg/jaar)
A1.26	Melk- en kalfkoeien ouder dan 2 jaar/ ligboxenstal met hellende V-vormige vloer, voorzien van geprofileerde rubber matten, met centrale giergoot en mestschuif (BWL 2013.07.V1)	Beweiden PAS 2015.08-02	9,6	5%	180	1641,6
A3.100	Vrouwelijk jongvee tot 2 jaar/ overige huisvestingssysteme n	-	4,4	-	80	352

Tabel 14.2 Maximale invulling standaard melkveebedrijf met schoonste staltypen (bouwvlak 1 ha)

Rav-Code (Regeling ammoniak en veehouderij Geldend van 31-03-2016 t/m heden)	Diercategorie/ omschrijving staltype	Voer- en managementmaa tregelen (Bijlage 2, Regeling ammoniak en veehouderij Geldend van 31- 03-2016 t/m heden	Emissiefactor (kg/jaar/dier)	Reductiepercen tage Voer- en managementm aatregelen	Aantal dieren	Emissie (kg/jaar)
A1.17	Melk- en kalfkoeien ouder dan 2 jaar/ mechanisch geventileerde stal met een chemisch luchtwassysteem (BWL 2012.02.V3)	Beweiden PAS 2015.08-02	5,1	5%	180	872.1
A3.100	Vrouwelijk jongvee tot 2 jaar/ overige huisvestingssysteme n	-	4,4	-	80	352

15. In de Passende beoordeling is aangegeven dat de maximale invulling (zonder gebruiksregel) leidt tot een aanzienlijke stijging van de stikstofdepositie op de Nieuwkoopse Plassen. Wat zijn de consequenties voor de ontwikkelmogelijkheden nu er geen ontwikkelruimte meer is (per 14 juli 2016 kan voor de Nieuwkoopse Plassen immers geen gebruik meer worden gemaakt van de 1 mol-grens. Deze is verlegd naar 0,05 mol)?

Sinds de invoering van het PAS heeft zich nog geen situatie voorgedaan, waarin een Nb-vergunning geweigerd werd. De grenswaarde is al eens eerder (op 30-10-2015) verlaagd naar 0,05 mol N/ha/jaar en ook weer verhoogd naar 1 mol N/ha/jaar (op 15-12-2015). De gemeente veronderstelt dat ook in de nabije toekomst weer ontwikkelingsruimte vrij zal komen onder andere door stoppende bedrijven. Daarnaast creëren bedrijven ontwikkelmogelijkheden door de toepassing van schonere staltechnieken.

16. De gemeente kent een gemeentelijke geurverordening. Waarin wijkt deze af van de landelijke richtlijnen? Zijn er locaties binnen de gemeente waar sprake is van een overbelaste geursituatie en niet wordt voldaan aan de geurnormen?

Met betrekking tot het geurbeleid is te vermelden dat de voormalige gemeente Bodegraven en gemeente Reeuwijk separaat vastgesteld geurbeleid hadden. Het geurbeleid is herzien tot één beleid voor de gemeente Bodegraven-Reeuwijk. Deze “Verordening geurhinder en veehouderij gemeente Bodegraven-Reeuwijk 2013” is in werking getreden op 20 december 2012 en onder meer raadpleegbaar via http://decentrale.regelgeving.overheid.nl/cvdr/xhtmloutput/historie/Bodegraven-Reeuwijk/244890/244890_1.html

Het geurbeleid 2013 wijkt op onderdelen af van de Wet geurhinder en Veehouderij. De afwijking bestaat uit het feit dat, voor dieren waarvoor geen geuremissiefactor is vastgesteld (paarden, rundvee, etc., dus de niet intensieve veehouderijen) de Wgv afstanden van 100 meter binnen de bebouwde kom en 50 meter buiten de bebouwde kom zijn gehalveerd. Deze afstanden dienen dus respectievelijk 50 en 25 meter te bedragen volgens het geurbeleid 2013.

Eenzelfde afwijking is in het geurbeleid 2013 vastgelegd voor “voormalige agrarische bedrijfswoningen”. Dit betekent concreet dat de in de Wgv vastgelegde afstanden van 100 meter binnen de bebouwde kom en 50 meter buiten de bebouwde kom zijn gewijzigd in respectievelijk 50 en 25 meter.

Uit de database van de ODMH is geen overzicht samen te stellen van veehouderijen versus hun directe omgeving waaruit eventuele overbelaste situaties blijken. Alle veehouderijen binnen de gemeente waar het geurbeleid relevant kan zijn, beschikken over een dekkende vergunning danwel melding voor het Activiteitenbesluit Milieubeheer. Dat betekent in principe dat er geen overbelaste situaties zijn aangezien overbelaste situaties niet vergund kunnen worden. Daarnaast is er geen sprake van klachten of een klachtenpatroon bij veehouderijen wat duidt om geurhinder, voortvloeiend uit overbelaste situaties.

17. De ontwikkelingsmogelijkheden van de agrarische bedrijven worden alleen getoetst op de effecten op natuur. Kan toegelicht worden waarom effecten op bijvoorbeeld landschap, cultuurhistorie en volksgezondheid buiten beschouwing zijn gelaten?

De gemeentelijke regelgeving is gericht op bestendiging van de huidige bedrijven binnen hun vergunde randvoorwaarden. Daarnaast streeft de gemeente naar een individuele toetsing van genoemde effecten, omdat verschillen in locatietype dit vereisen.

18. Ontwaterde veenweidegebieden produceren CO₂ door veraarding van het veen. Vernatting of onder water zetten remt de CO₂-productie. Worden in dit verband ook de klimaateffecten van de verschillende alternatieven in beeld gebracht? Wat is het provinciale beleid in deze?

Het effect van het waterbeheer van de Hoogheemraadschappen Rijnland en HDSR op de CO₂-productie in het plangebied is door de gemeente niet getoetst. De gemeente acht dit de verantwoordelijkheid van de waterbeheerders zelf. Een grootschalige toepassing van hogere waterpeilen wordt door de waterbeheerders thans niet geambieerd en wordt noch door de gemeente noch van provinciale zijde voorgestaan. Binnen het plangebied is geen van de zogenaamde provinciale knippuntgebieden gelegen.

Op basis van de gegevens uit de landelijke klimaatmonitor gaat de gemeente ervan uit, dat de CO2-uitstoot in Bodegraven-Reeuwijk vooral door vastgoed en verkeer wordt beïnvloed. Deze beleidsterreinen behoren daarom tot de hoofdaandachtspunten van het aanstaande gemeentelijke klimaatbeleid.